

BÖLÜM 12

I-ARTUKLU MANSUR NASREDDİN DÖNEMİ

Bu bölüm, Mardin Artuklu Hükümdarı Mansur Nasreddin Artuk Arslan'ın M.S. 1201-1239 yılları arasındaki hükümlerlik dönemini, yaşadığı siyasi mücadeleleri, Mardin'e kazandırdığı mimari eserleri ve bu eserlerin günümüzdeki durumunu ele almaktadır.

1-M.S. 1201-1239 Artuklu Mansur Nasreddin Artuk Arslan Döneminde Mardin

Hüsameddin Yavlak Arslan'ın ölümünden sonra idareyi oğlu **Mansur Nasreddin Artuk Arslan** Mardin Artuklularının başına geçti. Ancak yönetim işlerini, vasisi olan Ahlatşahlar Meliki II. Sökmen'in kölesi **Nizameddin el-Bakış (Alp Kuşu)** yürütüyordu. II. Sökmen öldükten sonra, Nizameddin el-Bakış'ın pervasızca Artuklulara ait unvanları kullanması ve başına buyruk hale gelmesi, bu davranışlarını sürdürmesi Mansur Nasreddin'i rahatsız etti. 601/1205 yılında Nizameddin el-Bakış hastalandı. Mansur Nasreddin geçmiş olsun ziyaretine gitti, ayrılırken önce kendisini uğurlayan kölesi Lü'lü'yü, sonra dönüp Nizameddin el-Bakış'ı öldürerek kendini vesayetten kurtardı. Bazı müellifler bu hareketi olumsuz bulmasına karşın, diğer bazı müellifler ise Mansur Nasreddin Artuk Arslan'ın bilgin, faziletli, takva sahibi, bir gün oruçlu bir gün oruçsuz ve fakirlere karşı cömert bir şahsiyet olduğu gerçeğini tarihi belgelerden öğrenmekteyiz.¹

2-Şehidiye Medresesi ve Camii

Mansur Nasreddin Artuk Arslan, bugün Mardin'de mevcut olan **Şehidiye** adıyla bilinen, medrese ve cami olarak iç içe bulunan 80 odalı medrese ve Cuma mescidini inşa ettirmiştir. Bu cami ve medrese için çok miktarda emlak ve arazi vakfetmiştir.

Caminin doğu tarafının yarısının bilinmeyen bir tarihte, düşman istilasında yıkılmış olma ihtimali yüksektir. Yıkılan bölümün mezarlık olarak kullanıldığı ve birinci imama ait büyük mihrabın şimdi kenarda kalmasından anlaşılmaktadır. Güney yönünde iki nefli mescidin yer aldığı revaklı avlulu ve eyvanlı medrese şeması veren yapıdaki birçok değişiklik, onarım ve eklemelerle medresenin

orijinal durumundan pek az şey kalmıştır. Yapının yıkılmış olan minaresi 1916/17 yıllarında Ermeni Mimar **Serkis Lole** tarafından eklektik bir üslupla ve iskele kullanılmadan inşa edilmiştir. Medresede en çok oynanmış olan yerlerden biri camidir. İki enine nefli ve ilk yapıldığında oldukça süslü bir cepheye sahip olduğu anlaşılan cami kısmı devamlı değiştirilmiştir.

Medresenin batı tarafının büsbütün harap olarak arsa haline geldiğini Abdulgani Efendi'nin *Mardin Tarihi* kitabının 59. sayfasında belirtilmiştir. Cami çeşmesinin suyunun üst tarafta yapılan evler tarafından kullanıldığı için bu su ihtiyacı karşılayamaz duruma düşmüştür. Bu medrese ve cami için vakfedilen mülkler düşük kiralar ile adeta peşkeş çekilmiş ve amacı doğrultusunda kullanılmadığı kanaati yaygın bir hal almıştır. Şehidiye Camii'nin minberi ceviz ağacından yapılmış olup, aradan uzun yıllar geçmesine rağmen göz kamaştıran bir güzellikte olduğu bahsedilmektedir.

Mansur Nasreddin Artuk Arslan H.533 (M.1239) senesinde vefat etmiştir. Mezarı Mardin'de yaptırdığı medresesinde metfundur.

3-Harzem Taceddin Mesud Medresesi

Mardin Kızıltepe ilçesinin 8 km kuzeydoğusunda Zerkan Suyu kıyısında bulunan bu medresenin iç kapı kitabesinden öğrenildiğine göre; Artukoğullarından Melik ül-Mansur Nasireddin Artuk Arslan'ın azatlı kölesi **Taceddin Mesud bin Abdullah** tarafından yaptırılmıştır. XIII. yüzyıl eseri olan bu yapıda sonraki dönemlerde yapılan ilavelerle plan düzeninde büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bu nedenle medresenin tam bir planını çıkarmak mümkün olamamıştır. Yalnızca günümüzde mescit olarak kullanılan türbesi ile cami mekânı birbirinden ayrılabilir. ²

XVI. yüzyılda bu medresenin evkafını şehirdeki 32 dükkân, bir kervansaray, Kurs köyünde 3 değirmen, yine şehirde Bab-ı Cedid'de, Kurs-ı Edna ve Kabbad köylerinde birer bağ, Ayn-ı Ferd, Harabü'l-Ma, Tel-Kur'a, "Amışmış" ve Zan"ni köylerinde hububat hissesi teşkil etmekteydi. Bu vakfın 1526 yılında 16.992 akça, 1540 yılında 20.498 akça, 1564 yılında 29.060 akça ödeneği olduğu kayıt altına alınmıştır. ³ Bu bölümle ilgili detaylı bilgi www.talatsimdi.com yayınlar bölümünde Vakıf Şehir Artuklu Mardin isimli kitapta. ⁸

8 Bu BÖLÜ KAYNAKLARI [1] Efendi, Abdulgani (Abdulgani Fahri Bulduk). *Mardin Tarihi*. Nisan 1999, s. 58. [2] Atatürk Üniversitesi Sanat Tarihi web sayfası (Lütfen bu bağlantının son erişim tarihini belirtiniz.) [3] Göynüç, Nejat. *XIV. Yüzyılda Mardin Sancağı*. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIV. Dizi, s. 115.